

Jan Mukařovský dnes

Tradice a perspektiva českého strukturalismu

Mezinárodní konference pořádaná k připomenutí 120. výročí narození
Jana Mukařovského (1891–1975)

Společně organizují Pražský lingvistický kroužek
a Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

14. – 15. 11. 2011

**Zasedací místnost ÚČL AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1**

Hlavní překážkou pro porozumění Janu Mukařovskému není neznalost jeho díla, nýbrž ustrnulá podoba jisté znalosti: Mukařovského čtou literáti, Mukařovský se čte filosoficko-ontologicky; zůstává skryt Mukařovský fonolog, Mukařovský funkční lingvista, Mukařovský sémantik, Mukařovský bytostný a celostní filolog. Konference chce jednak řádně historicko-filologicky vymezit pojmy, s nimiž zavedené výklady Mukařovského dobově spojují, jednak formulovat soudobý badatelský program pro obory, v nichž Jan Mukařovský působil, případně vůči nimž se vymezoval, či byl vymezován.

doc. RNDr. Tomáš Hoskovec, CSc.
hoskovec@mail.muni.cz

PhDr. Ondřej Sládek, Ph.D.
osladek@brno.cas.cz

Konference je veřejná a bez účastnických poplatků.

Kontaktní adresa:

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1
Tel: +420 234 612 111; Fax: +420 224 818 437; e-mail: literatura@ucl.cas.cz; URL: <http://www.ucl.cas.cz>

Jan Mukařovský dnes

Tradice a perspektiva českého strukturalismu

Praha, 14. – 15. 11. 2011

Zasedací místnost ÚČL AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

Program konference

PONDĚLÍ 14. 11. 2011

09:00 – 09:15 Registrace účastníků
09:15 – 09:30 Zahájení (Pavel Janáček + organizační pokyny: Ondřej Sládek)

09:30 – 10:00 **Strukturalismus dnes** (blok moderuje: Pavel Janáček)

Tomáš Hoskovec: Strukturalismus dnes. Starý projekt jazykově-znakového uchopení díla a nové možnosti strukturální sémantiky

10:00 – 10:30 Přestávka

10:30 – 12:00 **Historické souvislosti** (blok moderuje: Oldřich Král)

Ondřej Sládek: Hledání souvislostí. K periodizaci života a díla Jana Mukařovského
Petr Steiner: Od strukturalismu k marxismu (a zpět?). Jan Mukařovský: 1945 – 1963
Marie Havránková: Praha – Kodaň: kontakty a korespondence

12:00 – 13:30 Oběd

13:30 – 15:00 **Estetika I.** (blok moderuje: Tomáš Hoskovec)

Milan Jankovič: Estetika významového dění
Herta Schmid: Proč je estetická funkce pro nás důležitá?
Aleš Haman: Několik poznámek k Mukařovského antropologické koncepci strukturalismu

15:00 – 15:30 Přestávka

15:30 – 16:30 **Interpretace** (blok moderuje: Ondřej Sládek)

Bohumil Fořt: Analýza a interpretace v díle Jana Mukařovského
Marie Kubínová: Interpretace (jediné) básně. K výstavbě lyrického časoprostoru

16:30 – Volný blok poznámek a vzpomínek (blok moderuje: Oldřich Král)

Jaroslava Janáčková, Květa Sgallová, Lubomír Doležel, Mojmír Grygar, Dušan Prokop, Josef Zumr atd.

19:00 Společná večeře pro účastníky konference

ÚTERÝ 15. 11. 2011

09:00 – 10:30 Myšlenkové souvislosti (blok moderuje: Tomáš Hoskovec)

Vladimír Svatoň: Jednotná půda ruského formalismu

Tomáš Kubíček: Imanentní vývoj — a co dál?

Emil Volek: Věc – význam – znak: proměny pražské sémiotiky umění

10:30 – 11:00 Přestávka

11:00 – 12:00 Estetika II. (blok moderuje: Tomáš Hoskovec)

František Podhajský: Jan Mukařovský a současná estetika

Aleš Merenus: Mukařovský o dramatu a divadle: revize a recepce

12:00 – 13:30 Oběd

13:30 – 14:00 Estetika II. (bloky moderuje: Ondřej Sládek)

Radomír D. Kokeš: Pražská škola, film a otázky vlivu

14:00 – 14:30 Versologie dnes

Robert Ibrahim & Petr Plecháč: Jak poznat metrum?

14:30 – 15:00 Přestávka

15:00 – 16:00 Stylistika; komparatistika (bloky moderuje: Ondřej Sládek)

Jana Hoffmannová: V dialogu s Janem Mukařovským za stylistikou dialogu (a mluvených projevů)

Jiří Pelán: Komparatistika dnes

16:00 Závěrečné slovo (Oldřich Král)

Strukturalismus dnes
pondělí 09:30 – 10:00

Tomáš Hoskovec: *Strukturalismus dnes. Starý projekt jazykově-znakového uchopení díla a nové možnosti strukturální sémantiky*

Mukařovský si trvale kladl jednu jedinou, naprosto přirozenou otázku: Jak se v konkrétním textu konkretizuje jazykový význam do jedinečného smyslu? To je zásadní, ba vůbec nejdůležitější otázka lingvistická. Lingvistika Mukařovského doby nedisponovala nástroji, které by ho mohly uspokojit. Dnes takové nástroje jsou, žel lingvistický mejnstrím o ně nedbá. Víme-li tedy, že na Mukařovského otázku lze dnes nabídnout uspokojivou a přitom nezjednodušující odpověď, opřenou o jednotný filologický aparát, měli bychom si zároveň uvědomit, že Mukařovského samozřejmé gesto, jímž dokázal celé básnické dílo uchopit jako jeden jazykový znak, otevírá onomu modernímu aparátu nové a překvapivě silné možnosti.

Historické souvislosti
pondělí 10:30 – 12:00

Ondřej Sládek: *Hledání souvislostí. K periodizaci života a díla Jana Mukařovského*

Přehled a revize dosavadních periodizací, základní problémy spojené s určováním klíčových bodů a mezníků, kritický rozbor typických, až stereotypických členění života a díla Jana Mukařovského, možné alternativy. Na závěr autor představí vlastní periodizační koncepci.

Petr Steiner: *Od strukturalismu k marxismu (a zpět?). Jan Mukařovský: 1945 – 1963*

Nejdelikátnější kapitolou klasického období PLK je ta závěrečná, kdy se členové PLK zříkají strukturalismu a přijímají za svůj vědecký světový názor marxismus-leninismus. Když se r.1977 René Wellek na závěr své předmluvy k 1.dílu anglického vydání výboru Mukařovského statí *Word and Verbal Art* pokusil o krátké zhodnocení oněch událostí, Hana Mukařovská z titulu držitelky autorských práv právě tu pasáž z textu vyškrtla. Příspěvek rozebírá Mukařovského přechod od jednoho pojetí estetiky k jinému, tak jak se odráží v jeho vědeckých statích z let 1945 – 1963. Na rozdíl od Hany Šmahelové, která se tímto tematem zabývala z filsofické perspektivy, a Miroslava Červenky, jenž k němu přistoupil především z hlediska etického, autor Mukařovského konversi analyzuje jako příběh: soustředí se na jeho výstavbu, členění a žánrovou rozmanitost.

Marie Havránková: *Praha – Kodaň: kontakty a korespondence*

Atmosféra doby a prožitek síly mezinárodního strukturalistického hnutí.

Estetika I

pondělí 13:30 – 15:00

Milan Jankovič: *Estetika významového dění*

Herta Schmid: *Proč je estetická funkce pro nás důležitá?*

Je autonomní estetická funkce v uměleckém díle jen zbožné přání, nebo má antropologický základ? Bylo správné, když Miroslav Červenka ve své Významové výstavbě literárního díla dal Mukařovského filosofickou estetiku vědomě do závorek? Klíčem k odpovědi je sémantické gesto, jež propojuje antropologický základ člověka se společensko-politickým prostorem. Umělecké dílo je modelem přeskupení kolektivních hodnot podle měřítek a potřeb konkrétního jedince. A právě proto estetická funkce ruší v jakékoliv systémové kolektivizaci — dnes o nic méně než v dobách nacismu a komunismu.

Aleš Haman: *Několik poznámek k Mukařovského antropologické koncepci strukturalismu*

Koreferát k příspěvku a souvisejícím pracím H. Schmidové.

Interpretace

pondělí 15:30 – 16:30

Bohumil Fořt: *Analýza a interpretace v díle Jana Mukařovského*

Autor předvede, jaké interpretační strategie lze v Mukařovského díle nalézt a jaký pojmový aparát se na ně jednotlivě váže. Tuto teoretickou výbavu pak porovná s Mukařovského interpretační praxí a poukáže jak na hluboké propojení Mukařovského teoretické explikace s praktickou aplikací, tak na zásadní nekongruence mezi oběma oblastmi.

Marie Kubínová: *Interpretace (jediné) básně. K výstavbě lyrického časoprostoru*

Materiálový rozbor Tomanovy básně Podzim. Autorka chce současnými prostředky předvést to, oč usiloval už Jan Mukařovský : vyložit básnický obraz, jmenovitě jak se ze slov rodí čas a prostor.

Volná vystoupení

pondělí 16:30

Blok vzpomínek a úvah. Moderuje Oldřich Král. O svůj názor byli požádáni zasloužilí členové a souputníci Kroužku: Jaroslava Janáčková, Květa Sgallová, Lubomír Doležel, Mojmír Grygar, Dušan Prokop, Josef Zumr; slovo samozřejmě dostane každý, kdo se přihlásí.

Myšlenkové souvislosti

úterý 09:00 – 10:30

Vladimír Svatoň: *Jednotná půda ruského formalismu*

Jedním ze zjištění o vztazích moderní české a ruské literární vědy je, že český strukturalismus lze pokládat za vyhraněný literární směr, neboť měl společné teze a společnou

terminologii, zatímco tzv. ruský formalismus se vyznačoval velkou dispersí přístupů a výsledků. Společnou půdou ruského formalismu a moderní literární vědy vůbec byla reflexe kategorií «předchůdných» pro stanovení jakéhokoliv systému pojmů, tedy i stanovení statusu literárnosti textu. Charakteristické pro onen myšlenkový postoj – u formalistů stejně jako v jiných humanitních oborech – jsou dvojice pojmů typu langue :: parole, kompetence :: performance, konkrétně pak materiál :: styl, styl :: žánr, fabule :: syžet, verš :: slovo, v českém strukturalismu ještě metrum :: rytmus, sémantické gesto :: struktura. Toto pojmosloví otevírá cestu dalším konceptům, zejména podstatnému rozlišení «historie» a «evoluce». V českém prostředí lze k tomuto komplexu vztáhnout též problematiku «přirozeného světa».

Tomáš Kubíček: *Imanentní vývoj — a co dál?*

Návrat má smysl jen tehdy, je-li součástí cesty dopředu. Autor dává imanenci – či to, co mohla u Jana Mukařovského znamenat – do souvislosti s pojmem hodnota a společně je chce v kontextu ekovské sémiotiky konfrontovat s aktuálním projektem nové naratologie. Možná se nakonec ukáže, že nová naratologie je vlastně konfrontována s Mukařovského hodnotou a imanencí...

Emil Volek: *Věc – význam – znak : proměny pražské sémiotiky umění*

Detailní analýza Mukařovského pojetí umění jako znakové skutečnosti, zvláště jeho práce *L'art comme fait sémiologique* (1934); rozbor sporu fenomenologie se sémiologií v raných Mukařovského dílech.

Estetika II.

úterý 11:00 – 12:00

František A. Podhajský: *Jan Mukařovský a současná estetika*

Pokus o dialog mezi Mukařovského modelem estetická a vybranými trendy soudobé (globálně anglofonní) estetiky, jako jsou neuroestetika, analytická estetika, kulturologie.

Aleš Merenus: *Mukařovský o dramatu a divadle: revize a recepce*

Pokus o zmapování Mukařovského divadelní teorie. Z ní pak autor vybere tři koncepty, jež pokládá za klíčové, a předvede, jak se k nim stavěli Mukařovského současníci (Honzl, Burian, Bogatyrev, Brušák) a následníci (Veltruský, Procházka, Lukeš, Elam): vztah dialogu a monologu, jeviště jako síť protikladných vztahů, teorie herectví. Nadto autor přidá poznámky k tomu, jak se v teorii dramatu uplatnily pojmy sémantického gesta a záměrnosti (v protikladu k nezáměrnosti).

úterý 13:30 – 14:00

Radomír D. Kokeš: *Pražská škola, film a otázky vlivu*

Autor vychází z toho, jak se Mukařovského pojetí estetických funkcí a norem promítlo do jeho vlastních studií o filmu, a poté srovná Mukařovského, Vodičkou rozvinutý aparát narativní s pracemi tzv. wisconsinské školy (David Bordwell), jež vykládá film právě modely vyprávění.

Versologie dnes
úterý 14:00 – 14:30

Robert Ibrahim & Petr Plecháč: *Jak poznat metrum?*

Autoři srovnají tři způsoby stanovení metra: (i) předstrukturalistický, založený na stopách, jaký představoval především Josef Král; (ii) klasický strukturalistický, s nímž pracoval právě Mukařovský, vyhodnocující frekvenci přízvuků ve slabých a silných pozicích; (iii) generativně-strukturalistický, jež sami nabízejí jako program pro současnost.

Stylistika dnes
úterý 15:00 – 15:30

Jana Hoffmannová: *V dialogu s Janem Mukařovským za stylistikou dialogu (a mluvených projevů)*

Současná stylistika by měla daleko víc než v minulosti být stylistikou komunikačně-pragmatickou, textovou, kontextovou a intertextovou, hlavně však dialogickou. Pojem stylu je nutno vztahovat i ke spontánním mluveným projevům (s veškerou jejich «nezáměrností»), ke každodenním dialogům (jakkoliv vykazují textovou nehomogenost a neintegrovánost), k «pseudodialogům» fatickým a konverzačním. V prostředí pražského funkcionalismu toto hledání anticipují Jan Mukařovský (záměrnost a nezáměrnost, prostupnost dialogu a monologu, kolize sémantických kontextů) a Karel Hausenblas (integrační funkce stylu, pochybnosti o jejím působení v dialogu). Zvláště podnětná je v této souvislosti Mukařovského «bachtinovská» studie o citátové povaze přísloví a jejich podílu na dialogizaci promluvy.

Komparatistika dnes
úterý 15:30 – 16:00

Jiří Pelán: *Komparatistika dnes*

Ve 30. a 40. letech 20. století stály proti sobě PLK a LHS zaštitěné hesly «strukturalismus» a «komparatistika». Stavět ony pojmy proti sobě dnes nemá smysl. Vyjasněme si naopak, jak chceme literární komparatistiku pěstovat do budoucna a zda ta vůbec může být nestrukturální. Při filologickém rozpětí Kroužku je dobré si uvědomit, že literární komparatistika má přirozeného partnera v komparatistice lingvistické, a je milé vědět, že v roce tak těžkém, jakým byl 1957, dokázal Pavel Trost svůj příspěvek o lingvistické komparatistice uzavřít slovy: „Dosud se neobjevila nová historickosrovnávací metoda pro syntax. Ale srovnávací jazykozpyt indoevropský se obnovuje ve znamení strukturalismu.“